

Д. О. Крутько, аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ГРОМАДЯН

Ця стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних засад реалізації міграційної політики в умовах вимушеної мобільності, спричиненої збройними конфліктами та війною. Актуальність теми зумовлена безпрецедентним масштабом вимушеного переміщення населення, що спостерігається в Україні після повномасштабного вторгнення. У фокусі уваги – виклики, які постають перед національними урядами та міжнародними організаціями у забезпеченні ефективного управління міграційними процесами, інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, а також захисту їхніх прав та інтересів. Розкрито сутність міграційної політики як комплексу стратегій, нормативно-правових актів та практичних заходів, спрямованих на регулювання міграційних потоків, адаптацію та інтеграцію мігрантів у приймаюче суспільство. Особливу увагу приділено трансформації традиційних підходів до міграційної політики в умовах вимушеної мобільності, де на перший план виходять гуманітарні аспекти, питання безпеки, психосоціальної підтримки та відновлення втрачених соціальних зв'язків. Досліджено основні принципи формування та реалізації міграційної політики, серед яких: гуманізм, невід'ємність прав людини, недискримінація, соціальна справедливість, принцип взаємної відповідальності між державою та переміщеними особами, а також принцип міжнародної солідарності. Проаналізовано особливості її впровадження в контексті військових дій, що включає екстрене реагування, створення тимчасових притулків, надання життєво необхідної допомоги, розробку програм реінтеграції та довгострокового відновлення. Обґрунтовано необхідність адаптації законодавства, розвитку інституційного потенціалу, посилення міжвідомчої координації та залучення громадянського суспільства до вирішення міграційних проблем. Розглянуто кращі практики та досвід європейських країн у забезпеченні захисту та інтеграції вимушених мігрантів, з можливістю їх імплементації в українських реаліях. Узагальнено ключові напрями для подальшого вдосконалення міграційної політики України задля забезпечення гідного життя та повернення до нормального функціонування мільйонів громадян.

Ключові слова: публічне управління, міграційні процеси, масова міграція, сутність міграційної політики, принципи, гуманітарні аспекти, гуманітарна криза, безпека громадян, інституційний потенціал, захист мігрантів, внутрішньо переміщені особи (ВПО).

D. O. Krutko. Theoretical principles of implementing Ukraine's migration policy in the conditions of forced mobility of citizens

This article is devoted to the study of the theoretical and methodological principles of implementing migration policy in the conditions of forced mobility caused by armed conflicts and war. The relevance of the topic is due to the unprecedented scale of forced population displacement observed in Ukraine after the full-scale invasion. The focus of attention is on the challenges facing national governments and international organizations in ensuring effective management of migration processes, integration of internally displaced persons (IDPs) and refugees, as well as protection of their rights and interests. The essence of migration policy is revealed as a set of strategies, regulatory legal acts and practical measures aimed at regulating migration flows, adapting and integrating migrants into the host society. Particular attention is paid to the transformation of traditional approaches to migration policy in conditions of forced mobility, where humanitarian aspects, issues of security, psychosocial support and restoration of lost social ties come to the fore. The main principles of the formation and implementation of migration policy are studied, including: humanism, inalienability of human rights, non-discrimination, social justice, the principle of mutual responsibility between the state and displaced persons, as well as the principle of international solidarity. The features of its implementation in the context of military operations are analyzed, which includes emergency response, creation of temporary shelters, provision of vital assistance, development of reintegration and long-term recovery programs. The need for adapting legislation, developing institutional capacity, strengthening interdepartmental coordination and involving civil society in solving migration problems is substantiated. The best practices and experience of European countries in ensuring the protection and integration of forced migrants are considered, with the possibility of their implementation in Ukrainian realities. Key areas for further improvement of Ukraine's migration policy are summarized to ensure a decent life and return to normal functioning for millions of citizens.

Key words: public administration, migration processes, mass migration, essence of migration policy, principles, humanitarian aspects, humanitarian crisis, security of citizens, institutional potential, protection of migrants, internally displaced persons (IDPs).

Постановка проблеми. Сучасний світ зіштовхнувся з безпрецедентними викликами, спричиненими зростанням кількості збройних конфліктів, екологічних катастроф та політичних криз. Ці явища призводять до масової вимушеної мобільності населення, яка суттєво відрізняється від традиційних міграційних процесів, зумовлених економічними чи соціальними чинниками. Війна в Україні стала яскравим прикладом такої трансформації,

© Д. О. Крутько, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

спричинивши одну з найбільших хвиль переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами або знайшли прихисток за кордоном.

У цих умовах традиційні підходи до формування та реалізації міграційної політики виявляються недостатніми. Виникає нагальна потреба у переосмисленні теоретико-методологічних засад, адаптації існуючих стратегій та розробці нових механізмів, які б ефективно відповідали на гуманітарні, соціальні, економічні та безпекові виклики, що постають перед державами. Як забезпечити захист прав та свобод вимушено переміщених осіб? Які механізми інтеграції є найбільш ефективними? Як зберегти соціальну згуртованість та запобігти дискримінації? Як підготуватися до можливого повернення та реінтеграції мільйонів громадян? Відповіді на ці питання потребують глибокого аналізу та розробки комплексних підходів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Останні роки ознаменувалися значним зростанням наукового інтересу до проблематики вимушеної мобільності та адаптації міграційної політики до нових реалій. Дослідники з різних галузей – соціології, економіки, права, політології, психології – активно працюють над осмисленням цих процесів. Так, в роботах О. Зелінської [1], К. Тарасенко [2], О. Малиновської [3–4], А. Новіченко [5] надається термінологічний аналіз з визначення поняття «міграція» розкриття сутності внутрішньої та зовнішньої (міжнародної) міграції, тоді як О. Пилипченко [6] та О. Ровенчак [7] окрім визначення сутності й змісту міграції зосереджуються на факторах, що спонукають населення до міграції та їх класифікації. Проблеми формування та розвитку міграційної політики України відображені у монографічному дослідженні О. Малиновської [8, 9], а її особливості в контексті безпеки та збалансованості економічного і соціального розвитку держави в статті О. Сидорчук і О. Панькової [10]. Причини та наслідки вимушеної міграції населення у часи повномасштабного вторгнення Росії в Україну досліджуються в роботі колективу авторів С. Батиченко, Л. Мельник, С. Уліганець, Н. Левінськова [11], а втрати людського капіталу України внаслідок війни та перспективи повоєнного його відродження розкрито в доповіді Е. Лібанової [12].

Серед зарубіжних авторів варто відзначити роботи Александера Беттса (Alexander Betts) [13], який у своїх дослідженнях аналізує глобальні виклики, пов'язані з вимушеною міграцією, та пропонує інноваційні підходи до управління ними та Марка Розенблюма (Marc R. Rosenblum) [14] праці якого спрямовані на дослідження політичних детермінант контролю над міграцією через кількісний аналіз.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, існують прогалини у комплексній розробці теоретико-методологічних засад міграційної політики саме в умовах довготривалої та широкомасштабної вимушеної мобільності, спричиненої сучасною війною. Особливо це стосується взаємодії між короткостроковими гуманітарними заходами та довгостроковими стратегіями інтеграції та реінтеграції. Тому ця стаття має на меті заповнити частину цієї прогалини.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблемні питання розвитку міграційної політики в сучасній Україні, перш за все розкрити сутність міграційної політики в умовах вимушеної мобільності. Як зазначила у своїй роботі К. Тарасенко: «одним із перших, в кінці XIX століття, поняття «міграція» ввів Е. Равенштейн (1834–1913) – якого вважають засновником міграційної теорії, у роботі «Законои міграції» проаналізував міграційні процеси до Лондона та інших міст й визначив основні причини та 10 загальних правил, які характеризують майже усі випадки міграції» [2, с. 31]. Сутність міграції та її сучасний стан висвітлено у працях О. Малиновської, в яких дослідниця розглядає міграцію, як територіальний рух населення, на відміну від природного чи соціального. Зокрема, в Енциклопедії історії України вона надає авторські визначення поняттям внутрішньої та зовнішньої міграції, а саме визначає, що: «міграція внутрішня – переселення, просторове пересування, переміщення мешканців країни, пов'язане зі зміною місця проживання в межах цієї країни» [3], а «міграція зовнішня (міждержавна) – переміщення з однієї держави на територію іншої для постійного або тимчасового проживання» [4]. У розвиток термінологічного ряду за цією тематикою в праці О. Зелінської [1] надано визначення поняттям «міграції робочої сили» та міжнародна міграція робочої сили.

Загалом серед вітчизняних вчених дана проблематика досліджується достатньо давно й тому існує низка визначень понять «міграція», «міграція населення», «міграція робочої сили» починаючи зі словників та енциклопедій й завершуючи монографіями, дисертаціями та статтями. Окремі визначення наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення понять пов'язаних з міграцією у наукових працях

Автор, [джерело]	Сутність поняття
1	2
<i>Соціологічний словник, [15, s. 224]</i>	<i>Міграція – це географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузькому або ширшому географічному просторі.</i>

1	2
Енциклопедія за ред. Ю. Римаренка [16]	<i>Міграції</i> – це переміщення, переселення, рухливість населення, в результаті яких зазвичай відбувається зміна чисельності населення на тій чи іншій території.
Економічна енциклопедія [17]	<i>Міграція населення</i> – це переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов'язане із зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього.
О. Зелінська [1, с. 31]	<i>Міграція робочої сили</i> – це переміщення працездатного населення, викликане причинами економічного характеру», яка також зазначає, що : «узалежності від того, чи перетинаються при цьому межі країни, розрізняють міграцію внутрішню і зовнішню: внутрішня міграція призводить до переміщення трудових ресурсів між регіонами країни або між містом і селом, але чисельність населення країни при цьому не змінюється, а зовнішня міграція впливає на чисельність населення країни, збільшуючи її на кількість людей, які переселилися в дану країну, і, зменшуючи на кількість людей, які виїхали за межі даної країни. міжнародна міграція робочої сили – процес переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу з метою працевлаштування на більш вигідних умовах, ніж в країні походження, що визначаються співвідношенням попиту і пропозиції на ринку праці.
О. Ровенчак [7]	<i>Міграція</i> – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію.
А. У. Хомра [18]	<i>Міграція населення</i> – це територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання.
І. М. Прибиткова [19]	<i>Міграція</i> являє собою вид територіального переміщення населення, який завершується зміною постійного місця проживання.
В. Овод [20]	<i>Міграція</i> – це сукупність різних за своєю природою територіальних переміщень населення, які супроводжуються зміною місця проживання.
В. Шелюк [21]	<i>Міграція</i> – це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень.

Джерело: складено автором

Таким чином бачимо, що у трактуваннях науковцями поняття «міграція» є певні розбіжності, що певним чином впливає на формування поняття міграційної політики, яке також визначається по різному, залежно від того, який зміст дослідники вкладають у поняття «політика» та «міграція».

Дослідження сутності міграційної політики у вітчизняній науці виявляє два основні підходи до її визначення. Перший, більш прагматичний, окреслює це поняття як сукупність конкретних державних заходів. Зокрема, С. О. Масьондз [22] розуміє під нею комплекс правових, фінансових та організаційних дій, спрямованих на регулювання міграційних потоків. Схожої позиції дотримується і С. Ф. Денисюк [23], яка наголошує на тому, що міграційна політика є комплексом заходів у сфері публічного управління, що контролюється владою та регулюється правом.

Другий підхід є значно ширшим і представляє міграційну політику як багатокomпонентну систему. Представники цього напрямку наполягають, що вона не може обмежуватися лише заходами. Так, О. Г. Бабенко [24] доповнює цю систему ресурсами та механізмами впливу на соціальну мобільність, а А. Л. Шевцов [25] включає до її структури ідеологічний компонент – систему ідей та концептуальних засобів, тоді як О. І. Шапоренко акцентує увагу на інструментарії для досягнення соціально-економічних цілей [26].

Аналіз наведених позицій дозволяє дійти висновку, що попри різноманітність трактувань, спільним є розуміння міграційної політики як цілеспрямованої діяльності. На наше переконання, найбільш повним є визначення, що представляє її як комплексну, ієрархічно побудовану систему. Вона охоплює ідеологічний рівень та інструментальний рівні, що в сукупності забезпечують державне регулювання міграційних процесів.

Тобто, міграційна політика – це комплексна ієрархічно побудована система державних та суспільних діянь ідеологічного (ідеї, концепції, цілі, стратегії) та інструментального (заходи, ресурси, механізми) рівнів, що спрямовані на державне регулювання міграційних процесів, адаптацію та інтеграцію мігрантів у приймаюче суспільство, а також захист їхніх прав та інтересів. Вона охоплює широкий спектр напрямів, включаючи прикордонний контроль, надання притулку, працевлаштування, освіту, охорону здоров'я та соціальне забезпечення.

В умовах вимушеної мобільності, спричиненої війною, сутність міграційної політики кардинально трансформується. Якщо традиційна міграційна політика часто фокусується на контролі над потоками та економічних вигодах, то політика в умовах вимушеної мобільності набуває вираженого гуманітарного виміру. Її першочерговим завданням стає забезпечення безпеки, захисту та задоволення базових потреб мільйонів людей, які були

змушені покинути свої домівки. Це вимагає відмови від вузькоутилітарних підходів і переходу до концепції людиноцентричності.

Отже у широкому загальнонауковому контексті, з особливим акцентом на людиноцентричність, поняття «міграційна політика в умовах вимушеної мобільності» можна визначити як комплекс цілеспрямованих стратегій, нормативних регуляцій та практичних ініціатив, розроблених і реалізованих на національному та міжнародному рівнях з безумовним пріоритетом захисту прав, гідності та добробуту особистості, що вимушено переміщена внаслідок збройних конфліктів, катастроф чи інших надзвичайних обставин, а також спрямованих на забезпечення її безпечної адаптації, інтеграції та, за можливості, гідної реінтеграції.

Це визначення підкреслює ключові аспекти, що забезпечують принципові складові формування міграційної політики, а саме: системність і комплексність, людиноцентричність, причинозумовленість, багаторівневність, етапність та цілеспрямованість. Так, зокрема, *системність і комплексність* вказує на те, що міграційна політика не є розрізненими заходами, а являє собою взаємопов'язану систему, що охоплює різні сфери життя (правову, соціальну, економічну, психологічну). *Людиноцентричність* як фундаментальний принцип – це не просто один із аспектів, а центральний, визначальний принцип, на якому ґрунтується вся політика. Він означає, що потреби, права та благополуччя кожної вимушено переміщеної особи є найвищим пріоритетом. Усі рішення та дії повинні виходити з інтересів людини, а не лише з інтересів держави чи інших акторів. Через *причинозумовленість* або причини вимушеної мобільності окреслюються чинники, що зумовлюють таку мобільність (війни, катастрофи тощо), які відрізняють її від добровільної міграції. Оскільки міграційна політика реалізується як на рівні окремих держав, так і через механізми міжнародної співпраці, то ми маємо враховувати принцип *багаторівневості* її реалізації, що як правило, відбувається в кілька фаз реагування та включає всі етапи роботи з вимушеними мігрантами: від екстреної допомоги до довгострокової інтеграції та потенційної реінтеграції. При цьому кінцевими цілями є не просто контроль за потоками, а забезпечення безпеки, адаптації, інтеграції та гідного повернення, що відображає гуманітарну спрямованість.

У такому тлумаченні міграційна політика в умовах вимушеної мобільності розглядається як інструмент забезпечення людської безпеки та сталого розвитку суспільства, що приймає, оскільки інтегрована та захищена особа стає активним учасником соціально-економічних процесів, а не лише об'єктом допомоги.

Узагальнюючи дослідження процесу реалізації митної політики у межах категоріального апарату в контексті галузі науки публічне управління та адміністрування визначимо сутність поняття *міграційної політики в умовах вимушеної мобільності як системний комплекс цілеспрямованих публічних управлінських заходів, стратегій та нормативно-правових актів, що розробляються та реалізуються суб'єктами публічної влади у тісній взаємодії з міжнародними організаціями та громадянським суспільством, з метою ефективного реагування на масові, непередбачувані та переважно гуманітарно-орієнтовані переміщення населення, спричинені збройними конфліктами, природними чи техногенними катастрофами, політичними репресіями та іншими надзвичайними обставинами.*

Вважаю, що сутнісний зміст поняття *міграційної політики в умовах вимушеної мобільності* в системі публічного управління розкривається через:

1. *Суб'єктність та відповідальність*, де головними суб'єктами реалізації такої політики є органи публічної влади (від центральних до місцевих), які несуть першочергову відповідальність за забезпечення безпеки, захисту та задоволення базових потреб вимушено переміщених осіб.

2. *Державне управління як інструмент*, шляхом використання інструментів публічного управління (законодавча база, інституційний дизайн, адміністративні процедури, фінансові механізми, кадрова політика) для координації та забезпечення ефективного надання послуг і допомоги.

3. *Гуманітарний пріоритет*, адже на відміну від класичної міграційної політики, де домінують економічні чи безпекові міркування в умовах вимушеної мобільності пріоритет надається гуманітарним аспектам – захисту життя, гідності, здоров'я та базових прав людини.

4. *Адаптивність та кризове управління*, що передбачає здатність публічної адміністрації до швидкого та гнучкого реагування на динамічні та непередбачувані міграційні потоки, що вимагає елементів кризового менеджменту та готовності до екстремальних навантажень на систему управління.

5. *Міжвідомчу та міжрівневу координацію*, що вимагає ефективної горизонтальної (між різними міністерствами та відомствами: соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, внутрішніх справ, економіки) та вертикальної (між центральними, регіональними та місцевими органами влади) координації задля забезпечення цілісності та узгодженості дій.

6. *Партисипацію та співпрацю* шляхом активного залучення міжнародних організацій (ООН, МОМ, УВКБ ООН), громадянського суспільства (волонтерських, благодійних, правозахисних організацій), а також приватного сектору до процесів розробки, реалізації та моніторингу політики, що дозволяє мобілізувати додаткові ресурси та експертизу.

7. *Стратегічне планування інтеграції та реінтеграції*, коли фокус не лише на короткостроковому реагуванні, але й на розробці довгострокових стратегій інтеграції вимушених мігрантів у приймаюче суспільство та планування їхньої безпечної, добровільної та гідної реінтеграції у місця постійного проживання після стабілізації ситуації, що вимагає передбачення та управління ризиками.

8. *Правовий та етичний вимір*, адже дотримання міжнародних та національних норм права щодо захисту прав біженців та ВПО, а також етичних стандартів публічного адміністрування, що виключають дискримінацію та сприяють соціальній справедливості.

Таким чином, «міграційна політика в умовах вимушеної мобільності» як наукова категорія в галузі науки «Публічне управління та адміністрування» охоплює не тільки теоретичні засади, а й практичні аспекти організації, координації, регулювання та контролю з боку держави та інших акторів над процесами, пов'язаними з масовим вимушеним переміщенням, з домінуючою метою забезпечення безпеки та добробуту переміщених осіб та мінімізації негативних наслідків для приймаючого суспільства.

Реалізація міграційної політики в умовах повномасштабної війни має низку унікальних особливостей, що потребують нестандартних рішень та вимагають екстреного реагування на загрозливі ситуації для населення та швидке забезпечення постраждалих гуманітарною допомогою. На початкових етапах конфлікту головним пріоритетом стає саме екстрене реагування, а саме організація евакуації; створення тимчасових прихистків; надання первинної допомоги; реєстрація та облік переміщених осіб тощо. Україна продемонструвала безпрецедентну мобілізацію ресурсів для створення хабів для ВПО, надання державної грошової допомоги та координації волонтерського руху, що відіграв ключову роль у перші місяці вторгнення.

Для ВПО, що залишаються в межах країни, важливим аспектом, також, є адаптація та інтеграція у приймаючі громади, що передбачає: житлові програми; доступ до ринку праці; доступ до освіти та медицини; соціальну згуртованість. Тут Україна стикається з викликом переходу від екстреної допомоги до системних програм інтеграції, що потребує значних інвестицій та координації.

Також, для українців, які виїхали за кордон, міграційна політика має охоплювати такі додаткові опції як: координація з країнами-реципієнтами; збереження зв'язку з Батьківщиною; планування реінтеграції; юридичний захист українських громадян за кордоном. Тим більше, що в умовах вимушеної мобільності значно зростають ризики для безпеки переміщених осіб, особливо жінок та дітей. Тому міграційна політика повинна включати ще й елементи, які спрямовані на протидію торгівлі людьми, захист вразливих груп та забезпечення інформаційної безпеки.

Ефективна реалізація міграційної політики в умовах вимушеної мобільності неможлива без широкої міжнародної співпраці, яка включає в себе фінансову та гуманітарну допомогу, обмін досвідом та координацію дій і тісну співпрацю з міжнародними організаціями (УВКБ ООН, МОМ, Міжнародний Червоний Хрест) у розробці й впровадженні міграційних програм.

Зауважимо також, що громадянське суспільство відіграє критично важливу роль у реалізації міграційної політики, особливо в умовах війни. Волонтерські організації, благодійні фонди, правозахисні групи часто є першими, хто надає допомогу, і ефективно доповнюють державні ініціативи. Їхня участь у розробці політики, моніторингу та оцінці є надзвичайно цінною.

Таким чином реалізація міграційної політики в умовах війни є складним, багатогранним процесом, що супроводжується численними викликами, що спричинені таким чинниками як: непередбачуваність та невідомість ситуації (тривалість конфлікту, масштаби руйнувань, перспективи повернення); фінансові обмеження, адже необхідно нести значні витрати на підтримку та інтеграцію переміщених осіб; соціальна напруга між місцевим населенням та ВПО/біженцями, особливо у питаннях конкуренції за ресурси та робочі місця; психосоціальні наслідки (психологічні травми та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) серед населення, що потребує системної підтримки; відновлення та реінтеграція, що вимагає планування та реалізації масштабних програм відбудови та реінтеграції після війни й потребуватиме значних зусиль та інвестицій.

Незважаючи на вищезначені виклики, в Україні існує потенціал для розвитку більш стійкої та гуманної міграційної політики за такими перспективними напрямками:

- **Зміцнення інституційного потенціалу** шляхом побудови ефективних державних структур, що відповідають за міграційну політику;
- **Цифровізація послуг**, адже впровадження електронних послуг для ВПО та біженців спрощує доступ до допомоги та інформації.
- **Посилення соціального діалогу** через залучення всіх зацікавлених сторін – уряду, громадськості, бізнесу – до розробки та реалізації міграційної політики.
- **Освіта та дослідження**, бо розвиток наукових досліджень та освітніх програм у сфері міграції для підготовки фахівців дозволить значно підвищити кваліфікацію працівників міграційних служб та обізнаність населення у цій сфері.

Висновки з даного дослідження та напрями подальших розвідок. Реалізація міграційної політики в умовах вимушеної мобільності, спричиненої війною, є одним із найскладніших викликів для сучасної держави. Ця політика виходить за рамки традиційного управління потоками, набуваючи глибокого гуманітарного виміру та ставлячи на перший план захист життя, прав та гідності мільйонів людей. У ході дослідження встановлено, що сутність такої політики полягає у комплексній системі заходів, спрямованих на екстрене реагування, забезпечення

безпеки, інтеграцію та підготовку до реінтеграції вимушено переміщених осіб. Вона ґрунтується на принципах гуманізму, невід’ємності прав людини, недискримінації, соціальної справедливості та міжнародної солідарності, які є фундаментальними для побудови ефективної та етичної системи реагування. Особливості реалізації цієї політики в умовах війни виявляються у необхідності швидкого адаптивного реагування, пріоритетності гуманітарної допомоги, розробки інтеграційних програм для ВПО та біженців, а також стратегічного планування їхнього повернення та реінтеграції після завершення конфлікту. Ключовим для успіху є тісна співпраця між державними органами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством, що дозволяє консолідувати зусилля та ресурси. Для України, що знаходиться у стані війни, ці теоретико-методологічні засади є не лише академічним інтересом, а й практичною дорожньою картою. Майбутнє успішне відновлення країни значною мірою залежить від того, наскільки ефективно буде вирішено питання мільйонів внутрішньо переміщених осіб та біженців. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці конкретних механізмів фінансування, правового забезпечення та психосоціальної підтримки, а також на вивченні довгострокових соціально-економічних наслідків вимушеної міграції для приймаючих громад та країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Зелінська О. М. Сутність міжнародної міграції робочої сили та оцінка сучасного рівня інтеграції України в міждержавний ринок робочої сили. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 28–36. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/4611/5090>. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.16.28-36>
2. Тарасенко К. М. Понятійно-термінологічна характеристика визначення міграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 1 (16). С. 30–38. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/4.pdf>
3. Малиновська О. А. Міграція внутрішня. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка. 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_vnutrishnya
4. Малиновська О. А. Міграція зовнішня (міждержавна). *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка. 2009. 790 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_zovnishnya
5. Новіченко А. В. Основні підходи до розуміння поняття «міграція» // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 травня 2019 р.). Харків : ХНУВС. 2019. С. 154–155. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/74.pdf
6. Пилипенко О. О. Фактори міграції: зміст та класифікація. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 1 (68). С. 42–49. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2414/2887>
7. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент* : наук. журнал. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2006. № 2. С. 127–139. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/+rovenchak_vyznachennia.pdf
8. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам: аналітична записка. Київ : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. 18 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_Briefing_Series/PB_01_migration_2013_ukr.pdf
9. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
10. Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Міграційна політика України в контексті безпеки та збалансованості економічного і соціального розвитку держави. *Ефективність державного управління*. 2022. № 59. С. 85–95. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178421>
11. Батиченко С., Мельник Л., Уліганець С., Левінськова Н. Вимушена міграція населення у часи повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. Вип. 84. С. 16–19. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1808670>
12. Лібанова Е. М. Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 5 лютого 2025 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2025. № 4. С. 39–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2025_4_6
13. Betts, Alexander Forced Migration and Global Politics. Chichester: Wiley-Blackwell,. 2009. 216 p.
14. Rosenblum Marc R. The Political Determinants of Migration Control: A Quantitative Analysis. *Migraciones internacionales*. 2003. Vol. 2. No. 1. URL: <https://surl.li/rmqegg>
15. Geist B. Sociologicky slovník. Praha : Victoria Publishing, 1992. 647 s.
16. Міграційні процеси в сучасному світі : світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : енциклопедія / за ред. Ю. Римаренка. Київ : Довіра, 1998. 912 с.

17. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2001. 848 с.
18. Хомра А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. Київ : Наукова думка, 1979. 148 с
19. Прибиткова І. М. Основи демографії: посіб. Київ : Атрек, 1997. 256 с.
20. Овод В. Миграционные процессы в Крыму: история, проблемы, перспективы. Симферополь : Управление миграции при Совете министров АР Крым, 1997. 41 с.
21. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 45–50.
22. Мосьондз С. О. Державна міграційна політика в сучасній Україні (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Мосьондз Сергій Олександрович. Київ, 2003. 21 с.
23. Денисюк С. Ф. Напрямки розвитку міграційної політики в Україні. Харків: Форум права. 2008. № 3. С. 111–115.
24. Бабенко О. Г. Міграційна політика Української держави на сучасному етапі (політологічний аспект): дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Бабенко Олексій Георгійович. Київ, 1997. 195 с.
25. Шевцов А. Л. Державне регулювання міграційних процесів як основна функція міграційної політики. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 3 (43). С. 41–46.
26. Шапоренко О. І. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 252–257.

References:

1. Zelinska O. M. (2020). Zelins'ka O. M Sutnist' mizhnarodnoyi mihratsiyyi robochoyi syly ta otsinka suchasnoho rivnya intehtatsiyyi Ukrayiny v mizhderzhavnyy rynek robochoyi syly. [The essence of international labor migration and assessment of the current level of integration of Ukraine into the interstate labor market]. *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu. [Current problems of regional economic development]*. Issue 16. Vol. 2. P. 28–36. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/4611/5090> DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.16.28-36> [in Ukrainian].
2. Tarasenko K. M. (2017) Ponyatiyno-terminolohichna kharakterystyka vyznachennya mihratsiyyi [Conceptual and terminological characteristics of the definition of migration]. *Publichne upravlinnya ta mytne administruvannya [Public administration and customs administration]*. No. 1 (16). P. 30–38. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/4.pdf> [in Ukrainian].
3. Malinovska O. A. (2009) Mihratsiya vnutrishnya. Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny [Internal migration]. [Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 6: La-Mi]. Naukova Dumka. Kyiv. 790 p. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_vnutrishnya [in Ukrainian].
4. Malinovska O. A. (2009) Mihratsiya zovnishnya (mizhderzhavna). Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny [External migration (interstate)]. [Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 6: La-Mi]. Naukova Dumka. Kyiv. 790 p. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_zovnishnya [in Ukrainian].
5. Novichenko A. V. (2019) Osnovni pidkhody do rozuminnya ponyattya “mihratsiya” [Basic approaches to understanding the concept of “migration”] *Pravookhoronna funktsiya derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy : tezy dop. uchasykiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Law enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems: theses of additional participants of the international scientific-practical conference]*. KhNUVS. Kharkiv. P. 154–155. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/74.pdf [in Ukrainian].
6. Pylypchenko O. O. (2023) Faktory mihratsiyyi: zmist ta klasyfikatsiya. [Migration factors: content and classification]. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noyi akademiyi upravlinnya personalom. Ekonomichni nauky. [Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic Sciences]*. Issue 1 (68). P. 42–49 URL: <https://surl.li/pntzyz> [in Ukrainian].
7. Rovenchak O. (2006) Vyznachennya ta klasyfikatsiyyi mihratsiyy: nablyzhennya do operatsiynykh ponyat'. [Definition and classification of migrations: approaching operational concepts]. *Politychnyy menedzhment: nauk. zhurnal. Kyiv : Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny [Political management: scientific journal. Kyiv: Institute of political and ethno-national studies named after I. F. Kuras NAS of Ukraine]*. No. 2. P. 127–139. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf [in Ukrainian].
8. Malinovska O. (2014) Mihratsiyna polityka v Ukrayini: formuvannya, zmist, vidpovidnist' suchasnym vymoham: analychna zapyska. Kyiv [Migration policy in Ukraine: formation, content, compliance with modern requirements: analytical note]. Institute of Economic Research and Political Consultations. Kyiv. 18 p. URL: <https://surl.li/nkaqis> [in Ukrainian].
9. Malinovska O. A. (2018) Mihratsiyna polityka: hlobal'nyy kontekst ta ukrayins'ki realiyi : monohrafiya. [Migration policy: global context and Ukrainian realities: monograph]. NISD. Kyiv. 472 p. [in Ukrainian].

10. Sydorchuk O. G., Pankova O. V. (2022) Migrantska polityka Ukrainy v konteksti bezpeky ta zbalansovanosti ekonomichnoho i sotsial'nogo rozvytku derzhavy. [Migration policy of Ukraine in the context of security and balanced economic and social development of the state]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya*. [Effectiveness of public administration]. No. 59. P. 85–95. DOI : <https://doi.org/10.33990/2070-4011.59.2019.178421> [in Ukrainian].
11. Batychenko S., Melnyk L., Uliganets S., Levinskova N. (2022) Vymushena mihratsiya naselennya u chasy povnomasshtabnoho vtronnennya Rosiyi v Ukrainu. Forced migration of the population during the full-scale invasion of Russia into Ukraine. [Visnyk Kyivskoho natsional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. [Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Issue 84. P. 16–19. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1808670> [in Ukrainian].
12. Libanova E. M. (2025) Lyuds'kyi kapital Ukrainy: vtraty vnaslidok viyny i perspektyvy povoyennoho vidrozhennya (stenohrama dopovidi na zasidanni Prezydiyi NAN Ukrainy 5 lyutoho 2025 r.). [Human capital of Ukraine: losses due to the war and prospects for post-war revival (transcript of the report at the meeting of the Presidium of the NAS of Ukraine on February 5, 2025)]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy*. [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]. No. 4. P. 39–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2025_4_6 [in Ukrainian].
13. Betts, Alexander (2009) Forced Migration and Global Politics. Chichester: Wiley-Blackwell. 216 p. [in English].
14. Rosenblum Marc R. (2003) The Political Determinants of Migration Control: A Quantitative Analysis. *Migraciones internacionales*. Vol. 2 No. 1. URL: <https://surli.cc/psuemi> [in English].
15. Geist B. (1992) *Sociologicky slovník*. Praha : Victoria Publishing. 647 p. [In Czech].
16. Rymarenko Yu., edited by (1998) [Migrantskimi protsesy v suchasnomu sviti: svitovyy, rehional'nyy ta natsional'nyy vymiry: ponyatiynyy aparat, kontseptual'ni pidkhody, teoriya ta praktyka : entsyklopediya Migration processes in the modern world: global, regional and national dimensions: conceptual apparatus, conceptual approaches, theory and practice: encyclopedia]. Dovira. Kyiv 912 p. [in Ukrainian].
17. Mocherny S. V. (res. ed.) editors and others (2001) *Ekonomichna entsyklopediya* [Economic encyclopedia: in 3 vols. T. 2]. Academy. Kyiv. 848 p. [in Ukrainian].
18. Khomra A. U. (1979) *Myhratsyia naselennya: voprosy teoryi, metodyky yssledovannya*. [Population migration: questions of theory, research methods]. Naukova Dumka. Kyiv. 148 p. [in Ukrainian].
19. Pribytkova I. M. (1997) *Osnovy demografii : posibnyk* [Fundamentals of demography: a manual]. Atrek. Kyiv. 256 p. [in Ukrainian].
20. Ovod V. (1997) *Myhratsyonnye protsessy v Krymu: ystoriya, problemy, perspektyvy* [Migration processes in Crimea: history, problems, prospects]. Migration Management at the Council of Ministers of the Autonomous Republic of Crimea. Simferopol 41 p. [in Ukrainian].
21. Shelyuk V. (2001) *Sotsial'na mihratsiya: etapy, funktsiyi, typy*. [Social migration: stages, functions, types]. *Perspektyvy [Prospects]*. No. 3 (15). P. 45–50. [in Ukrainian].
22. Mosyondz S. O. (2003) *Derzhavna mihratsiina polityka v suchasniy Ukraini (administrativno-pravovyy aspekt): avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Mos'ondz Serhiy Oleksandrovych*. [State migration policy in modern Ukraine (administrative and legal aspect): author's abstract. dissertation candidate of law: 12.00.07 / Mosyondz Serhiy Oleksandrovych]. Kyiv. 21 p. [in Ukrainian].
23. Denisyuk S. F. (2008) *Napryamky rozvytku mihratsiynoyi polityky v Ukraini*. [Directions of migration policy development in Ukraine]. Forum prava. Kharkiv No. 3. P. 111–115. [in Ukrainian].
24. Babenko O. G. (1997) *Mihratsiina polityka Ukrainy'skoyi derzhavy na suchasnomu etapi (politologichnyy aspekt): dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Babenko Oleksiy Heorhiyovych*. Kyiv, 1997. [Migration policy of the Ukrainian state at the present stage (political science aspect): dissertation candidate of law Sciences: 12.00.07 / Babenko Oleksiy Georgiyovych]. Kyiv. 195 p. [in Ukrainian].
25. Shevtsov A. L. (2013) *Derzhavne rehulyuvannya mihratsiynykh protsesiv yak osnovna funktsiya mihratsiynoyi polityky* [State regulation of migration processes as the main function of migration policy]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnya* [State and regions. Series: State administration]. No. 3 (43). P. 41–46. [in Ukrainian].
26. Shaporenko O. I. (2019) *Derzhavna mihratsiina polityka: shlyakhy rehulyuvannya ta pryntsypy* [State migration policy: ways of regulation and principles]. *Pravo ta derzhavne upravlinnya* [Law and public administration]. No. 2 (35). Vol. 2. P. 252–257. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 01.08.2025

Дата прийняття статті: 22.08.2025

Опубліковано: 16.09.2025